

LITERATUUR

- Breitenbach, J & Kränzlin, F. (1984). Pilze der Schweiz, band 1. Ascomyceten (Schlauchpilze). Luzern.
 Dennis, R. W. G. (1978). Britisch Ascomycetes, 2nd ed. Vaduz.
 Engel, H. & Halff, B. (1987). Pilzneufunde in Nordwestoberfranken 1986, I Teil B. Neue Ascomyceten-Funde 1986 (zum Teil auch früher). Die Pilze Nordwestoberfrankens, Band 11A: 57-59.
 Hennings, P. (1905). Dritter Beitrag zur Pilzflora des Gouvernements Moscou. Hedwigia 45: 30-31.
 Moser, M. (1963). Ascomyceten. In Gams, K. KryptogFl. bd. 2A. Stuttgart.

Coolia 32 (2), april 1989

EEN BIJZONDERE HERTEZWAM

Else C. Vellinga, Anton Mauvestraat 4, 2102 BA Heemstede
 en
 Marjo & Nico Dam, Korenveld 10, 6641 SH Beuningen

SUMMARY

The found of a specimen of *Pluteus* is described. The carpophore had a coloured lammela edge, small spores and clamp connections in all tissues. It resembles *P. spegazzinianus*, a South American species, but the authors hesitate to use this name for this specimen, as long as the type has not been studied.

Het is altijd weer verrassend hoe de natuur de mens, in dit geval de systematicus, voor problemen kan zetten als deze denkt dat eindelijk alles goed uitgezocht en vastgelegd is. In dit geval zorgde een door Nico verzamelde, lichtgekleurde Hertezwam uit de sectie *Pluteus*, d.w.z. met van die pleurocystiden met verdikte wanden en haken aan de top en een hoed die radiaal verlopende vezels heeft, voor die ervaring van "hè, wat is dat nu?". Deze paddestoel heeft namelijk een vreemde combinatie van kenmerken: De hoed is licht gekleurd, aan de rand wit, met donkerder vezelschubjes en de lamelsnede is bij de hoedrand licht grijsbruin. Normaal gesproken komt het verschijnsel van de gekleurde snede juist bij donkere exemplaren voor. Deze zijn dan zo rijkelijk van pigment voorzien, dat er voor de cheilocystiden, zeker bij de hoedrand, geen ruimte meer overblijft.

Microscopisch onderzoek leverde de tweede verrassing op: in alle weefsels gespen aan de septen. Ook dit komt wel bij verschillende soorten in deze sectie voor, maar niet in combinatie met de andere kenmerken.

De beschrijving van de vondst (1 vruchtlichaam) volgt nu eerst:

Hoed 85 mm in doorsnede, convex met een zeer lage, brede umbo, met rechte rand; oppervlakte glad, wat rimpelig, rond het centrum met bruinige concentrische vezelschubjes; in het centrum bruin (ongeveer K. & W. 6D5) tot wit aan de rand.

Lamellen nogal dicht opeen, met 1 korte lamel tussen 2 doorlopende, vrij buigig en tot 13 mm breed, roomwit; snede wit, bij hoedrand grijs, iets vlokkelig.

Steel 90 x 12 (top), 19 (basis) mm, geleidelijk naar de basis toe verdikt, gekromd aan basis, wit, met over de hele lengte overlangs bruinige vezels, massief.

Vlees in hoed wit, vrij dik; in steel wit en glazig.

Geur niet onaangenaam, matig sterk, een mengsel van radijs en champignons (raphanoïd en fungoïd).

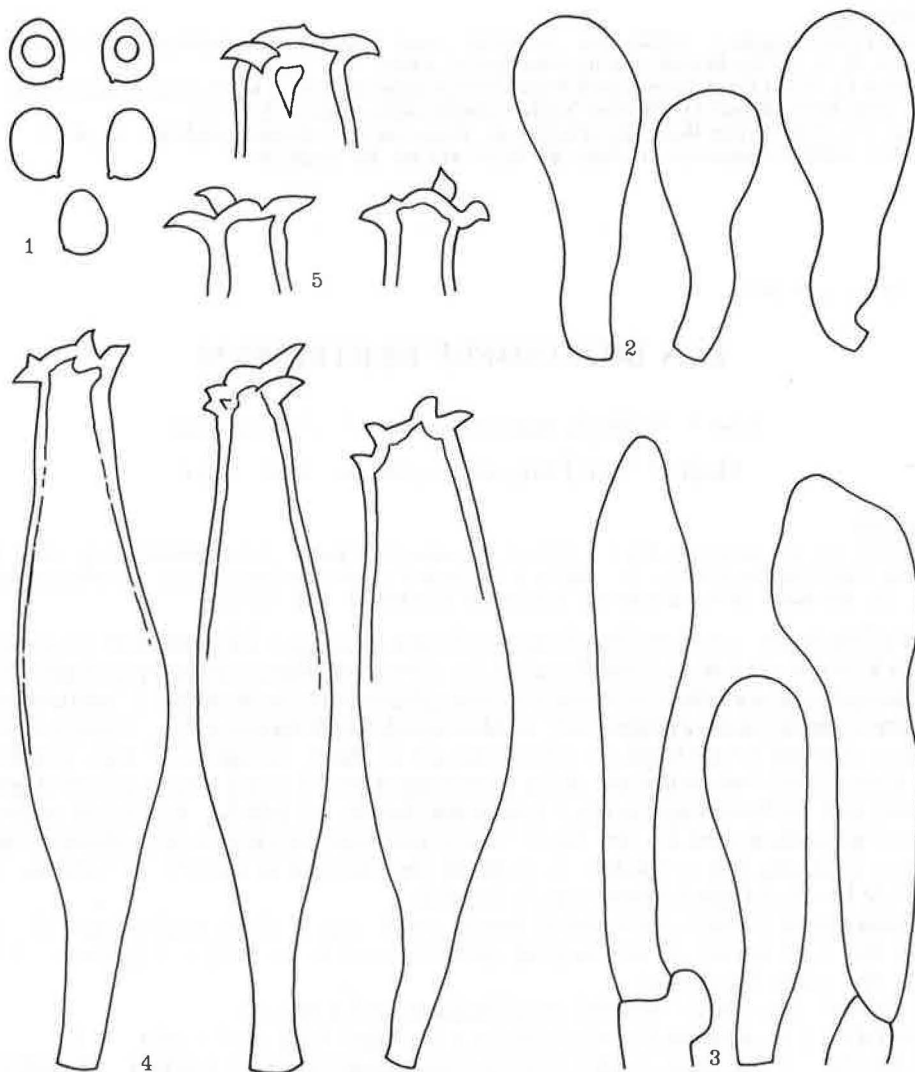

Fig. 1. Sporen ($\times 1500$); fig. 2 cheilocystiden uit midden van lamelsnede ($\times 1000$); fig. 3. cheilocystiden bij de hoedrand ($\times 1000$); fig. 4 pleurocystiden uit centrum van lamel ($\times 1000$); fig. 5. toppen van pleurocystiden.

Sporee: bruin roze.

Sporen $5,5-6,5 \times 4,2-4,5 \mu\text{m}$, gem. l. $\times$ gem. br. $6,06 \times 4,33 \mu\text{m}$, $Q = 1,25-1,5$, gem. $Q 1,39$, ellipsoïd, iets dikwandig, met 1 druppel (zie fig. 1).

Basidia $21-41 \times 6,5-9,0 \mu\text{m}$, 4-sporig, met gesp aan de basis.

Cheilocystiden massaal voorkomend, 38-96 x 11-30 μm , in midden van lamel clavaat, slank clavaat, niet gekleurd (fig. 2); bij de hoedrand slanker en langer, met bleek bruingrijs intracellulair pigment (fig. 3).

Pleurocystiden veel voorkomend, 70-100 x 16-32 μm , min of meer spoelvormig, met tot 2,5 μm dikke wand, met meestal 4 stekels aan de top, en soms enkele kleintjes halverwege (fig. 4 en 5).

Hoedhuid een cutis van cilindrische hyfen en bleekbruin intracellulair pigment.

Gespen aanwezig aan basidia, cheilocystiden, in de hoedhuid, steelhuid en in mindere mate in het trama van hoed, steel en lamellen.

Voorkomen: Op vrij recent sterk omgewoelde en met houtmoolm (Beuk) vermengde zandige bodem. Nijmegen, Park Brakkenstein, km hok 40-52-34.

De (mycologisch) meest interessante delen van Park Brakkenstein zijn een aantal redelijk oude beukenlanen. Veel van die Beuken waren aangetast door de Honingzwam of de Porcelainzwam en begin 1988 is een groot aantal hiervan geveld. De resterende stronken zijn tot pulp gefreesd en door de (zand)bodem gewoeld, waarna men van het aldus ontstane mengsel van aarde en houtmoolm ietwat verhoogde bermen langs de paden heeft gevormd. Aangezien dit hele gebeuren ook aan drie groeiplaatsen van *Hericium erinaceus* het leven heeft gekost, zit er een zekere rechtvaardigheid in dat de nieuw gevormde bermen ook iets bijzonders opleveren.

De beschrijving resumerend: Een Hertezwam met een lichtgekleurde hoed, opvallend veel gespen, kleine sporen, cheilocystiden die bij de hoedrand slank en gekleurd zijn, een hoedhuid met cilindrische hyfen en gespen in alle weefsels. Het verschijnsel van slankere cheilocystiden bij de hoedrand komt vaker voor bij exemplaren uit deze sectie (zie ook Bonnard, 1988).

Bij het determineren komen eerst de andere lichtgekleurde soorten in aanmerking: *Pluteus pellitus*, *P. petasatus* en *P. pseudoroberti*. De eerste soort, de Sneeuw witte hertezwam, een beukenhoutbewoner, valt af vanwege de kleur, die glanzend wit is, zoals de Nederlandse naam al zegt. Volgens Kühner & Romagnesi (1953): 420) heeft deze soort gespen; in het Nederlandse materiaal van deze soort konden gespen niet bespeurd worden. De sporematen van *P. pellitus*, zoals Kühner & Romagnesi die opgeven, komen wel weer overeen met ons materiaal. De sporen zijn trouwens opvallend klein. *P. petasatus* is gesploos en komt ook qua hoedhuid niet in aanmerking. *P. pseudoroberti* heeft wel gespen, in ieder geval in de hoedhuid, heeft ook kleine sporen, maar een heel andere hoedhuid, met opgezwollen, bruin gekleurde elementen, macroscopisch ook met vezelschubjes.

De vier soorten met gespen zullen nu ook nog even de revue passeren, eerst de twee met gespen in alle weefsels, nl. *P. salicinus* en *P. atromarginatus*. De loofhout bewonende Grauwgroene hertezwam heeft een grijze, blauwgrijze hoed met opstaande bijna zwarte schubjes in het centrum, een ongekleurde lamelsnede en sporen van (6,5-)7,0-9,5(-12,0) x (4,5-)5,0-6,5(-9,0) μm . Op grond van het verschil in sporematen en lamelsnede kan het ook niet een bleke vorm van *P. salicinus* zijn. Bij *P. salicinus* zijn de cheilocystiden over de gehele lamelsnede gelijk van vorm (zie Bonnard, 1988). De tweede, een naaldhoutsoort, is in bruine of grijze tinten uitgevoerd, donker gekleurd met donkere lamelsnede, met dikke hoedhuidhyfen, grote, zeer dikwandige pleurocystiden en grotere sporen. De twee andere soorten met gespen zijn beide ook beter van pigment voorzien dan het Nijmeegse exemplaar. *Pluteus*